

11. Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. – Львів, 2001.
12. Словарь української мови / Упорядник з дод. влас. матеріалу Б.Д. Грінченко. – К., 1907 – 1909. – Т.1 – 4.
13. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: В 2-х т. – К., 1977 – 1978.
14. Словник української мови XVI – першої половини XVII століть //– Львів, 1994 – 2004. – Вип. 1 – 11.
15. Словник української мови: В 11-ти т. – К., 1970 – 1980.
16. Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка: В 3-х т. – М., 1958.
17. Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII століть: Книга 1, 2. – К., Нью-Йорк, 2002.
18. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4-х т. – М., 1964 – 1973.

СУЧАСНА ОНОМАСТИЧНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ В ПОЛЬЩІ

© Оксана Михальчук, 2007

к. філол.н., Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України (Київ)
УДК 81`374+81`373+811.16

У статті проаналізовано польську ономастичну лексикографію початку XXI ст. Розглянуто особливості структури та лексичного матеріалу словників, а також їх місце в сучасній слов'янській лексикографії.

Польська наукова ономастика має давнє і глибоке коріння, яке сягає в часовому просторі кінця XIX століття, а в географічному тісно переплітається з початками ономастичних наукових досліджень з української топоніміки. Саме до цього періоду належить ціла низка наукових праць і збірань ономастичного матеріалу, які мають незаперечне і неоціненне значення для мовознавчих, зокрема й ономастичних студій, як у Польщі, так і в Україні, згадаймо хоча б потужну працю „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. I–XV”, що побачила світ у Варшаві з 1880 по 1902 роки і досі є важливим джерелом лінгвістичних досліджень у славистиці. Власне, значною і найціннішою частиною ономастичної роботи того часу залишається фіксація онімів та їх упорядкування.

Укладання ономастичної бази і наступне лексикографічне оформлення матеріалу потребувало клопіткої праці багатьох науковців. Ономастична словникова база в Польщі, як і в Україні, протягом століття розвивалася від звичайної фіксації онімної лексики до лінгвістичного оформлення назви в словникову статтю з поясненням походження тієї чи іншої онімної одиниці в етимологічно-мотиваційному та словотвірному-структурному аспектах. Сучасні

комп'ютерно-інформаційні технології дозволяють оформити ономастичний матеріал у потужну базу даних, створити банк географічних і особових власних назв, що є безцінним мовним і культурним надбанням кожного народу. А разом з тим укладання ономастичних словників залишається особливою і важливою ланкою сучасної лексикографії.

З початку XXI століття польська ономастика поповнилася принаймні десятком словникових видань, які є важливим явищем не тільки для полоністики, а й для всієї сучасної славістики. Серед цих праць передусім слід відзначити праці К. Римута „Nazwiska polakow: Słownik historyczno-motywasyjny” у двох томах (1999-2001), Я. Гжені „Słownik nazw własnych” (2003), Я. Гжені „Słownik imion” (2005), М. Малець „Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski” (2003), В. Копалінського „Słownik eponimów, czyli wyrazów odimennych” (2006).

Особливо популярним сьогодні є „Słownik imion” Я. Гжені, виданий науковим видавництвом PWN у Варшаві у 2005 році. Питання про те, з якої мови походить і що означає ім'я, цікавить не тільки лінгвістів, а й широкий загал. Саме тому слід відзначити витриманість автором наукового стилю і підходу в поєднанні зі схильністю до популярного при описі й лінгвістичній характеристиці понад 1000 імен, кожне з яких в Польщі у XX столітті надано щонайменше 200 разів. Фіксує і пояснює автор словника також імена, що трапляються рідко, але їхні носії посідають чільне місце в історії або літературі. Словникова стаття побудована таким чином, що користувач ознайомлюється у відповідній послідовності з походженням імені, етимологічним трактуванням, історією, граматикою імені, подаються загальні відповідники, похідні і здрібнілі форми, окреслюється популярність імені на підставі бази даних PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności), подано також список відомих носіїв імені. На жаль, при переліку відповідників з інших мов – німецької, англійської, російської, французької, іспанської – автор не засвідчує українських відповідних імен. Цікавим з погляду новизни і популяризації у словниках такого типу є фіксація дати іменин кожного імені особового.

Якщо словник такого стибу, як „Słownik imion” Я. Гжені, можна порівняти в плані наукової схожості з українськими „Власними іменами людей” Л. Скрипник, Н. Дзятківської чи „Словником українських імен” І. Трійняка, то попередня велика лексикографічна праця Я. Гжені „Słownik nazw własnych” обсягом близько 400 сторінок, що охоплює 11 тисяч різнопланових онімів – назв осіб, місцевостей, фірм, брендів, найменувань газет, журналів, книжок, музичних гуртів і альбомів – не має на сьогодні аналогів в українському мовознавстві. Власне метою цього лексикографічного джерела є фіксація відповідних назв, а також їх граматичне оформлення. Це перший спеціалізований словник такого типу, який презентує власні назви з погляду

правильного вживання. Мотивом для створення такої лексикографічної праці, як зазначає автор, стали нагальні потреби, оскільки „правильне вживання назв власних – то одна з найважливіших мовних проблем” [1: 7]. Особливо це стосується численних на сьогодні активних запозичень власних назв – передусім назв фірм, брендів тощо, які вклинюються у польську мову, і їх становлення і вживання з погляду граматики і орфоєпії залишається проблемним. Словник може слугувати посібником з граматики цих власних назв. У ньому подано вичерпну інформацію щодо написання, вимови, відмінювання засвідчених назв, а також похідні деривати і вирази. Укладач також мотивує засади вживання власних назв, творення і вживання жіночих назв, окреслює причини і межі варіативності у вживанні і написанні. Алфавітний і гніздовий принцип побудови словникових статей робить його зручним у користуванні. Словникова стаття побудована за структурою – фіксація оніма, означення об'єкта номінації, форми відмінювання у проблемних відмінках, подаються похідні прикметникові форми і їх відмінювання. Саме тому слід передусім відзначити практичну цінність словника не тільки для лінгвістів, а для усіх, хто повсякденно стикається із власними назвами і прагне правильно їх вживати.

Величезним досягненням ономастичної лексикографії стала двотомна праця К. Римута „Nazwiska polaków: Słownik historyczno-motywacyjny” загальним обсягом майже 1300 сторінок, яка охоплює 400 тисяч прізвищ. За масивністю матеріалу в українській ономастичній лексикографії цей словник може хіба частково порівнюватися із „Прізвищами закарпатських українців” П. Чучки [7]. Всі антропонімічні словники в Україні мають регіональний характер і заповнюють тільки окремі лакуни аналізу прізвищевої системи в Україні. Зазначимо, що в російській ономастиці побутує думка, що „неможливо охопити неохопне”, тому „нереальним є ... створення повного словника російських прізвищ” [6: 5]. Словник К. Римута створений на підставі польського банку даних PESEL і телефонних довідників, що дало підстави упорядникові охопити майже всі офіційно поширені на території Польщі прізвища. Цій праці, звісно ж, передували упорядкований К Римут „Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych” (1992–1994) і „Słownik staropolskich nazw osobowych” (1965–1978), матеріали яких послужили для підготовки аналізованої праці. Зацікавленість широкого загалу походженням своїх прізвищ, як засвідчує К. Римут, спонукало його до написання „якомога простішого”, уникнення спеціальної ономастичної термінології при поясненні онімів тощо [5 I: 9]. Однак це не применшило науковості і якості словника. З іншого боку, деталізований лінгвістичний аналіз кожного оніма теоретично збільшив би працю до десятка томів. Саме тому ширшу етимологію і детальний аналіз К. Римут застосовує лише до затемнених прізвищ, походження яких важко витлумачити, і зауважує при цьому про суб'єктивність

деяких мотивацій. Укладення словникової статті побудовано за груповим принципом: прізвища, що мотивуються однією чи спорідненими лексемами апелятивного чи онімного типу, згруповані в одній словниковій статті. Адже тільки прізвищ похідних від особового імені *Jan* налічується близько трьохсот, а прізвищ, в основі яких простежується лексема *lipa* і похідні, близько ста.

Трактуючи прізвища, утворені від назв місцевостей, якщо є певні свідчення, лексикограф мотивує антропонім від конкретної назви місцевості, в деяких випадках (їх, звичайно, більшість) наводить всі можливі варіанти топонімів: *Lisowski* – від топоніма *Lisow*, *Lisowo*, *Lisowice*. Алфавітний принцип побудови словника порушується в окремих випадках, коли від прозорої мотиваційної основи чітко виражений префіксальний дериват. Такий підхід до побудови словника, а також об'ємність поданого в ньому матеріалу робить працю особливо цінною і цікавою для лінгвістів, а також доступною для широкого кола користувачів.

Ще однією знаковою працею у сучасній польській лексикографії є „*Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*” М. Малець. Словник охоплює близько 1200 географічних назв на теренах Польщі – найменувань сіл, міст, рік, озер, гір і країв. З одного боку, суміш ономастичних лексем різних класів не претендує на вичерпне мовознавче дослідження певного класу онімів, але з іншого – автор охопила у словнику передусім ті назви, які найбільш поширені та відомі загалу і які важливі у культурно-історичному плані. Лінгвістичне тлумачення походження цих назв, етимологія, наведення ономастичних паралелей, алфавітне розташування статей дозволило створити важливу лексикографічну працю як у мовознавчому, так і в культурологічному аспектах.

Цікавим явищем у польській лексикографії став словник В. Копалінського „*Słownik eponimów, suzli wyrazów odimennych*”. Епоніми – загальні слова чи вирази, що походять від власних назв – досі не були окремим об'єктом вивчення у полоністиці. Тому цю лексикографічну працю можна вважати абсолютно новим типом словника в Польщі. Автор засвідчує епонім, подає його граматичну характеристику, мотивує походження від певної власної назви – антропоніма, топоніма, хороніма тощо. До того ж при тлумаченні епонімів, похідних від назв осіб, автор подає достовірну інформацію, якщо така є, про певну особу і події, що спричинилися до появи відповідної лексеми у загальному вжитку. Зазначимо, що переважна частка відповідників таких епонімів поширена в усіх слов'янських, а також інших індоєвропейських мовах, пор. зокрема, з українською: *sandwicz* – *сендвіч*, *walentynka* – *валентинка*, *(koń) trojański* – *троянський (кінь)*. Крім того, значна частина епонімної лексики – це наукові терміни, що виникли в результаті деонімізації антропоніма.

Як бачимо, сучасне ономастичне словникарство в Польщі представлене різноплановими лексикографічними працями. Спільною рисою всіх цих видань є витримана науковість досліджень, незважаючи на те, що разом з тим

– і це також позитив – кожен з цих словників займає нішу читабельних видань, оскільки історія власної назви була і залишається елементом культури, яким цікавиться широке коло людей.

Література

1. Grzenia J. Słownik nazw własnych – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2003. – 388s.
2. Grzenia J. Słownik imion – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2005. – 414s.
3. Kopaliński W. Słownik eponimów, czyli wyrazów odimennych – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2006. – 292s.
4. Malec M. Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2003. – 292s.
5. Rymut K. Nazwiska polaków: Słownik historyczno-motywacyjny. T.I-II. - Kraków, 1999-2001. – 504s., 770s.
6. Ковалев Г. Ф. Современные словари русских личных имен // Рецензии книг по ономастике. – 2006. – С.1–6. – Ел. ресурс: <<http://www.onoma.newmail.ru/kov-rec.htm>
7. Чучка П. Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 648 с.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ СТУДІЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СПАДЩИНИ МИКОЛИ ЛУКАША

© Валентина Савчин, 2007

к. філол. н., Львівський національний університет імені Івана Франка
УДК 929:81'253 Лукаш (477) “XIX”

Стаття висвітлює особливості відображення перекладацької спадщини Миколи Лукаша в сучасних лексикографічних джерелах. Автор статті доводить необхідність створення реєстру лексики М. Лукаша та її введення до академічної лексикографії.

Творчість Миколи Лукаша – геніального українського перекладача, мовознавця, лексикографа – привертає до себе велику увагу як читачів, так і дослідників. Насамперед приваблює, багату мова його перекладів, що вирізняється своєю природністю, глибинністю, соковитістю, відсутністю всякої штучності на фоні тієї ситуації, яку описував сам М. Лукаш так: “...наші письменники, у тому числі й перекладачі, деколи пишуть так, що просто дивуешся: слова начебто українські, а самої мови української – нема” [4: 117]. І, перефразовуючи слова А. Малишка, додавав: “Лишилась мова словникова, / А української нема!” [4: 117].